

سنجش میزان رضایتمندی ساکنین از کیفیت محیط مجتمع‌های مسکونی در قرنطینه خانگی

(مطالعه موردی: مجتمع‌های مسکونی شهر اصفهان)

صادق جهانبخش^{*}، سیده مرضیه طبائیان^{**}، پریسا خیام نکویی^{***}

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۵/۱۳ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۳/۰۹/۲۲

چکیده

در دوران قرنطینه خانگی، ویژگی‌های محیط مسکونی نقشی مهم در حفظ سلامت روانی و جسمی افراد ایفا می‌کند. این پژوهش با هدف شناسایی عوامل مؤثر بر رضایتمندی ساکنین و ارائه راهکارهایی برای بهبود کیفیت محیط مسکونی انجام شده است. روش تحقیق به صورت آمیخته (کیفی و کمی) بوده و شامل مصاحبه با متخصصین و توزیع پرسش‌نامه بین ۲۱۰ نفر از ساکنین مجتمع‌های مسکونی شهر اصفهان است. نتایج نشان می‌دهد که دسترسی به فضاهای باز و نیمه‌باز، کاهش آلودگی صوتی، و حضور عناصر طبیعی مانند نور طبیعی و گیاهان، تأثیر مثبت و معناداری بر رضایتمندی ساکنین دارند. همچنین، طراحی مبتنی بر "درون‌گرایی عملکردی" (حریم خصوصی و آرامش) و "برون‌گرایی دیداری-شنیداری" (ارتباط کنترل‌شده با محیط بیرونی) نقش مهمی در کاهش استرس و افزایش تعادل روانی و جسمی افراد در شرایط قرنطینه دارد. این پژوهش با تأکید بر طراحی محیط‌های مسکونی متناسب با نیازهای روان‌شناختی، راهکارهایی برای بهبود کیفیت زندگی ارائه می‌دهد.

واژه‌های کلیدی

رضایتمندی مسکونی، قرنطینه خانگی، سلامت روانی، فضاهای باز، طراحی عملکردی، شهر اصفهان.

* گروه معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران.

Email: jahanbakhsh_sadegh@yahoo.com

** دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران.

Email: Tabacian@khuif.ac.ir

*** دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران.

Email: Parisakhayam@gmail.com

مقدمه

و میزان تأثیرگذاری هریک از این عوامل بر رضایتمندی به چه صورت است؟ پاسخ به این سؤال به محققان کمک می‌کند تا با اشراف کامل به بطن و هدف اصلی پژوهش، بتوانند در بهبود شرایط کنونی کشور در حیطه مسائل پیش آمده مانند قرنطینه خانگی قدم بردارند؛ لذا، با فرض وجود برخی نیازها و مشکلات در محیط مجموعه‌های مسکونی، این پژوهش به دنبال یافتن نقاط ضعف مرتبط با عدم رضایتمندی ساکنین به دنبال آن عدم وجود تعادل جسمی و روانی در فرد قرنطینه شده که منجر به بروز آسیب‌ها و فشارهای روانی در میان آنها گردیده است، می‌باشد و تا با شناخت به ارائه‌ی راهکار برای اقدام در رفع این مقوله بپردازد. از این‌رو هدف اصلی این مطالعه سنجش میزان رضایتمندی فرد از محیط مسکونی در قرنطینه خانگی در جهت ایجاد تعادل در فرد قرنطینه شده و کاهش چالش‌های ناشی از قرنطینه می‌باشد. در این راستا، در پژوهش حاضر پژوهشگران معتقدند که می‌توان با استفاده از ارزش‌گذاری به انسان استفاده‌کننده و افزایش رضایت آن و ایجاد تعادل جسمی و روانی در فرد قرنطینه شده به واسطه حفظ و ایجاد معنا در فرد و محیط مورد استفاده آن، محیطی در اختیار فرد قرار داد تا از بیماری و تبعات ناشی از آن خود را برهاند.

پیشینه تمقیق

در معماری اساسی‌ترین عامل، افراد هستند، از این رو معنای هر اثر معماری بدین وابسته است که این اثر تا چه مقدار آسایش، آرامش و رضایت مردم را تأمین می‌کند. با گسترش جوامع انسانی و تغییر شیوه زندگی و سکونت مردم، توجه طراحان و برنامه‌ریزان به کیفیت فضاهای ساخته شده افزایش یافت (پاکزاد، ۱۳۸۸، ۱۴۹). در این راستا، با توجه به کلیدواژه‌ها و مسئله مهم در این پژوهش لازم به ذکر است که در رابطه با قرنطینه خانگی پژوهش‌هایی در سال اخیر پیرامون مباحث روان‌شناسی و معضلات این بیماری انجام شده است که از میان آنها به طور مثال؛ رضایی و همکاران (۱۳۹۱)، در پژوهشی با عنوان ارزیابی رضایتمندی ساکنان از مجتمع‌های مسکونی نتیجه گرفته که بین ویژگی‌های فردی ساکنین جنس، سن، تحصیلات و میزان رضایت آنها رابطه معنادار مثبتی وجود دارد. به طور کلی میزان رضایتمندی ساکنان در حد متوسط بوده است، همچنین رهنا و کامانداری (۱۳۹۴) در پژوهشی پیرامون سنج میزان رضایتمندی ساکنین از کیفیت محیط مسکونی در شهر کرمان به این نتیجه رسیده‌اند که عامل طراحی بیشترین تأثیر را بر میزان رضایت از کیفیت مسکونی در بین ساکنان شهرک در آینده خواهد داشت. علاوه بر موارد گفته شده، خدابخشی‌کولایی (۱۳۹۹) در مطالعه‌ای کیفی با عنوان "زندگی در قرنطینه خانگی: واکاوی تجارب روان‌شناختی دانشجویان در همه‌گیری

یکی از مباحثی که سال‌های اخیر در ادبیات برنامه‌ریزی شهری وارد شده و کمبود توجه به آن در مداخلات صورت گرفته، میزان رضایتمندی شهروندان از محیط مسکونی است (Shamaei & PourAhmad, 2005, 274). زیستن در محیط مسکونی مطلوب آرزوی بسیاری از افراد است که بنا به دلایل متفاوت اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و کالبدی قادر به انتخاب مکان مناسب‌تری نیستند. این امر به مرور زمان فاصله بین انتظارات فرد را با واقعیت موجود در زندگیاش بیشتر نموده که در نتیجه آن رضایتمندی از محیط مسکونی را کاهش می‌دهد. مفهوم رضایتمندی بر پایه دامنه گسترده‌ای از انتظارات و تمایلات (به دلیل رفع نیازهای پایه و متعالی انسان) در تجربه واقعی از زندگی اشاره دارد. رضایتمندی از محیط مسکونی، در واقع چگونگی ارزیابی مردم از محیط زندگیشان است و عوامل متعددی در افزایش یا کاهش آن تأثیرگذارند (غفوریان و حصاری، ۱۳۹۵، ۹۱). از سوی دیگر، قرنطینه یکی از اقدامات اساسی بهداشت عمومی است که در شرایط خاص همچون همه‌گیری یک بیماری واگیردار به منظور محافظت از سلامت عمومی استفاده می‌شود (Denes, 2019 & Gumel). اثرات سودمند قرنطینه به شدت به مبانی علمی و شیوه‌های اجرای آن وابسته است. یکی از مهمترین عوامل در موفقیت قرنطینه، پایبندی عموم مردم به آن است (Webster et al, 2020). به طور کلی، قرنطینه برای اکثر افراد و به ویژه کودکان تجربه ناخوشایندی است و می‌تواند پیامدهای روانی - اجتماعی زیادی به همراه داشته باشد (Brooks et al, 2020)؛ بنابراین، ویژگی‌های مسکن علاوه بر پاسخگویی به نیاز ساکنین، سلامت افراد را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد. خانه نشینی طولانی مدت علی‌الخصوص در مسکن نامطلوب ممکن است شرایط روحی نامناسب را برای افراد ایجاد کند؛ لذا باید فضای خانه به‌گونه‌ای باشد که سلامت ساکنین حفظ شود (امینی فر و همکاران، ۱۴۰۱، ۳). از این رو، رضایتمندی و سازگاری با محیط یک ضرورت حیاتی به شمار می‌آید و تلاش روزمره انسان‌ها نیز بر محور همین سازگاری اتفاق می‌افتد (غیاث آبادی فراهانی و جعفری هرنی، ۱۳۹۹، ۱۴۵). بنابراین، از آنجا که مقوله قرنطینه خانگی به علل مختلف روزبه‌روز بیشتر می‌شود، کمک به بهتر شدن شرایط درمدت زمان ماندن در خانه و جلوگیری از تنش‌های روانی و پیامدهای روانشناسی ایجاد شده و راه‌حل‌های مقابله با چالش‌های آن امری مهم است؛ پژوهش حاضر ضمن مرور اهمیت ایجاد تعادل در فرد قرنطینه شده، با فرض آنکه مجتمع‌های مسکونی معاصر تعادل جسمی و روانی در فرد قرنطینه شده ایجاد نمی‌کند به دنبال آن است که دریابد رضایت فرد از محیط مسکونی در زمان قرنطینه خانگی تحت تأثیر چه عواملی قرار می‌گیرد

کووید-۱۹" که شرکت‌کنندگان در آن دانشجویان کارشناسی‌ارشد بودند که تجربه زندگی در قرنطینه خانگی را به طور طبیعی داشتند، چهارمضمون اصلی روان‌شناختی استخراج کردند. این عوامل عبارت‌اند از: رشد احساسات منفی، سردرگمی و بدبینی، رشد و وسواس‌های فکری-عملی پیرامون بدن و شستشو، دغدغه‌های فکری درمورد درخطر بودن سلامت خانواده، دغدغه‌های اقتصادی و ترس از آینده خلاصی کرونا. همچنین **نایب‌وطن و همکاران (۱۴۰۱)** در پژوهشی تحت عنوان "بررسی نقش بیماری کووید-۱۹ در پیدایش معماری سبز در آینده پژوهشی خانه‌ها بر اساس روش لایه‌ای علت‌ها" با استفاده از روش تحلیل لایه‌ها و تعمیق در لایه‌ها و روند رفت و برگشتی آن، به شناسایی استعاره‌ها و گفتمان‌های بدیل برای این موضوع پرداخته شده است. یافته‌ها نشان‌دهنده استعاره‌های بدیل برای آینده خانه با توجه به شیوع بیماری کووید-۱۹ شامل ۷ مورد می‌باشند که خانه سبز از مهم‌ترین آنهاست. علاوه بر موارد گفته‌شده، **امینی فر و همکاران (۱۴۰۱)** در پژوهش "راهکارهای تطبیق فضاهای سکونتی با شرایط خاص دوره پاندمی کرونا" اولویت‌های ساکنین در مورد مسکن در شرایط قرنطینه و همچنین ویژگی‌های مطلوب و نامطلوب از دیدگاه آنها را شناسایی کرده و سپس راهکارهایی معمارانه در قالب اقداماتی ساده و سریع ارائه داده است که مسکن فعلی را برای تأمین نیازهای ساکنین در دوران قرنطینه خانگی مناسب‌سازی کند. لازم به ذکر است در خصوص مجموعه‌های مسکونی معاصر تاکنون مطالعات بسیاری صورت گرفته‌است، اگرچه این مطالعات به طور خاص در حیطه‌ی مقوله‌های به‌وجودآمده در سال‌های اخیر (مانند بیماری کووید-۱۹ و قرنطینه ناشی از پیشگیری از بیماری) بوده‌است اما پیرامون موضوع پژوهش حاضر، بررسی میزان رضایتمندی در جهت کاهش چالش‌های فردی در قرنطینه خانگی از نگاهی پدیدارشناسانه نبوده است؛ لذا در این مقاله تلاش شده‌است این امر مورد بررسی و مطالعه قرارگیرد.

مبانی نظری

رضایتمندی از محیط مسکونی، چگونگی ارزیابی مردم از محیط زندگی‌شان است. در واقع هیچ‌گونه توافقی برای تعیین نوع ارزیابی برای رضایتمندی ساکنان و کاربران وجود ندارد؛ چراکه درک میزان رضایت از سوی هر شخص در شرایط سنی شخصی، اجتماعی، اقتصادی، فیزیکی و فرهنگی متفاوت است. در نتیجه مطالعات انجام شده در دهه‌های اخیر، محققان مفهوم این واژه را در دو رویکرد اساسی مورد بررسی قرار داده‌اند: گروهی از محققان مفهوم این واژه را با عنوان معیار و استاندارد برای تسهیل امور مربوط به محیط و مهار اهداف کاربر دانسته و از آن به عنوان «رویکرد هدفمند» نام برده‌اند (**Canter**

& Ress, 1982). گروهی دیگر این مفهوم را با عنوان معیاری برای سنجش شکاف قابل مشاهده میان انتظارات و نیازهای ساکنین و واقعیت موجود بستر سکونتی آنها تعریف می‌کنند و از آنها به عنوان «رویکرد خلا انتظارات یا خلا تمایلات مصرف‌کنندگان» یاد می‌کنند (**Galster, 1987**). در واقع مفهوم رویکرد هدفمند از یک دیدگاه کاملاً شناختی نشأت گرفته و محققان بر روی اهداف و فعالیت‌های مرتبط با محیط فیزیکی تأکید می‌نمایند. با این حال دیدگاه قویتر از مفهوم رضایتمندی توسط فراچسکیو (۱۹۸۹) مطرح شده است. وی این مفهوم را به عنوان یک نگرش و ساختار چندوجهی که دارای ویژگی‌های شناختی، تأثیرگذاری و احساسات چندبعدی است، تعریف کرده است. به بیان دیگر، رضایتمندی از فضای مسکونی یک پدیده پیچیده وابسته به عوامل متعدد است. تحلیل یافته‌های تحقیق، عوامل موثر بر رضایتمندی را در سه دسته‌بندی فردی، اجتماعی و کالبدی نشان می‌دهد (**غفوریان و حصار، ۱۳۹۵، ۹۷**). از سوی دیگر در دوران قرنطینه، تعامل میان انسان و کالبد سکونتی شکل جدیدی به خود گرفته است. در این میان، برخی کیفیت‌ها و مشخصه‌های محیطی مسکن دوران قرنطینه، از جمله رضایتمندی از میزان پاسخگویی خانه به نیازهای خاص این دوران، فضاهای استفاده شده و فعالیت‌های انجام شده در این ایام، میزان تنوع رنگی و رنگ غالب خانه، میزان امکان انجام ورزش و نوع خانه، به ترتیب اهمیت بیشتری در ارتقای سطح سازگاری افراد با خانه نشینی طولانی مدت داشته‌اند (**احسانی اسکویی و همکاران، ۱۴۰۰، ۷۶۸**). از این رو، در طی بررسی دوران قرنطینه، افراد مدت زمان بسیاری را در خانه‌هایشان می‌گذرانند؛ بنابراین توجه به شرایط خانه حائز اهمیت است. چنانچه این شرایط نزدیک به همان چیزی باشد که فرد برای نیازها و آرمان‌هایش تعریف کرده است، رضایتمندی حاصل می‌شود. رضایتمندی سکونتی، بخشی از حوزه رضایتمندی از زندگی در معنای عام به شمار می‌آید و موضوعی قابل توجه در مطالعات مربوط به محیط مسکونی است (**احسانی اسکویی و همکاران، ۱۴۰۰، ۷۶۲**). از طرف دیگر، در شرایط بحران مانند قرنطینه خانگی، هرگاه تعادل جسمی و روانی فرد دچار اختلال شود، حس ناخوشایندی به وی دست می‌دهد، برای ایجاد توازن نیازمند به کارگیری نیروهای درونی و حمایت درونی و حمایت خارجی است. در این صورت اگر دربره کارگیری سازوکارهای جدید موفق شود و مسئله را به نفع خود حل کند، فرایند سازگاری ایجاد شده‌است. در شرایط بحرانی یکی از تکیه‌گاه‌های اصلی فرد ساختار فکری معنوی و وجودی است. در طی این روند، انسان به طور فزاینده‌ای به معنی، اهداف و ارزش‌های زندگی پی می‌برد. علاوه بر این بسیاری از مکاتب فکری انسانشناسی و روانشناسی تأکید می‌کنند که انسان‌ها ذاتاً به دنبال

یافتن معنا در زندگی خود هستند تا یک احساسی از دنیای خود بسازند. معانی را می‌توان به عنوان بازیابی‌های مشترک روابط احتمالی بین اشیاء، دیدگاه‌ها و روابط افراد باهم در نظر گرفت (موسی پور و همکاران، ۱۳۹۹، ۵۷). پیرامون مطلب عنوان شده، نتایج پژوهشی نشان می‌دهد که افزایش سطح تحول روانی - معنوی یک عامل کلیدی در کاهش استرس وجودی، حس تنهایی و در نتیجه ارتقای سلامت روان است. در واقع، معنادار بودن زندگی سبب پایین آمدن سطح عواطف منفی مانند استرس و افسردگی می‌شود (Chan et al. 2016).

86. به بیان دیگر، ساختار تفکر معنوی و وجودی می‌تواند تکیه‌گاهی ایمن برای فرد در مقابل شرایط بحرانی، استرس‌زا باشد. در این راستا، با هدف شناسایی تحول معنوی و وجودی افراد از همه‌گیری کووید-۱۹، پژوهش‌های گوناگونی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته‌اند که نتایج آن در جدول ۱ دسته‌بندی شده است که نشان‌دهنده این مطلب است نوع نگاه افراد در بحران همه‌گیری کووید-۱۹، گویای نوعی روند ادراکی به منزله اهرمی برای کنار آمدن، سازگاری و انطباق با شرایط بحران می‌تواند باشد.

جدول ۱. چالش‌های فردی به وجود آمده در بحران همه‌گیری بیماری کووید-۱۹

Table 1. Individual Challenges Arising During the COVID-19 Pandemic Crisis

مضامین اصلی	توضیحات	منبع	شیوه رفع چالش
چالش درون فردی	بیان‌کننده ادراک تحول معنوی و وجودی از همه‌گیری کووید-۱۹ - در ساخت روابط درون فردی هر شخص با خودش است.	موسیپور و همکاران، ۱۳۹۹	بودن در دنیای شخصی
	روابط فضایی و فاصله بین فردی، نقش اساسی در احساس راحتی یا ناراحتی افراد در موقعیت‌های مختلف دارد.	Daniela et al., 2020	
	گاهی اوقات، کافی نبودن فضای شخصی و عدم وجود حریم خصوصی، موجب ایجاد مشکلاتی برای خانواده‌های دارای فرزند می‌شود.	Duque-Calvache et al., 2020	
	با توجه به حضور همزمان اعضای خانواده در کنار هم تأمین خلوت و توجه به حریم شخصی و خصوصی افراد بسیار مهم است.	احسانی اسکویی و همکاران، ۱۴۰۰	
چالش بقا	مواجه شدن انسان‌ها چگونگی برخورد افراد با پدیده‌های طبیعی و کیفیت تعامل با آن است.	موسیپور و همکاران، ۱۳۹۹	بودن در دنیای زیست شناختی
	نگرش زیست‌محیطی، نشانگر علاقه به زیست و تداوم حیات موجودات زنده غیر از انسان است.	فراهانی، ۱۳۹۹	
چالش معناگرایانه	چگونگی باورها و شناخت افراد از پدیده‌ها همواره عاملی حامی و آرامش‌بخش در بحران‌ها و موقعیت‌های استرس‌آور بوده است.	موسیپور و همکاران، ۱۳۹۹	بودن در دنیای معنویت
	بروز شیوع کرونا باعث شده افراد درباره بنیان‌های وجودی خویش و فلسفه زیستن در این دنیا بیش از پیش بیندیشند.	فراهانی، ۱۳۹۹	
	انسان همواره در برخورد با بحران‌های زندگی در صدد این بر می‌آید تا معنا و مفهوم خاص و ویژه‌ای در بطن آن استخراج کند تا ظرفیت پذیرش وقوع چنین پدیده‌هایی را در خود گسترش دهد.	فراهانی، ۱۳۹۹	
	همه‌گیری ویروس کرونا موجب بزرگ‌تر شدن باورها به اجتماعی بودن ذات انسانی شد. اینکه تا چه حد رابطه افراد با یکدیگر، می‌تواند در کنترل یا عدم کنترل شرایط تأثیرگذار باشد.	موسیپور و همکاران، ۱۳۹۹	
چالش بین فردی	الزام قرنطینه خانگی و فاصله‌گذاری اجتماعی در مواجهه به شرایط اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی خاص ایران و ارتباطات بین فردی و روابط خانوادگی و اجتماعی افراد، چالش‌های خاصی را به وجود آورده است.	Spennemann, 2021	بودن در دنیای روابط

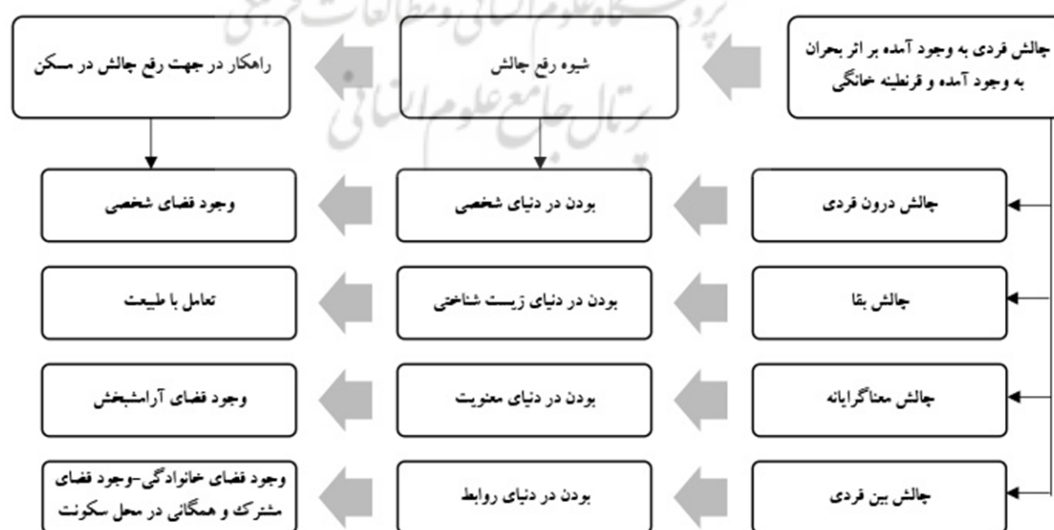
روش پژوهش

این نوشتار از نوع پژوهش آمیخته (اکتشافی) است که نتایج حاصل از روش کیفی با راهبرد پدیدارشناسی توصیفی (کلایزی) به ایجاد و شکل دهی روش کمی کمک می‌کند؛ لذا، در پی کشف حقایقی است که تاثیر وجود آن بر جامعه کنونی پراهمیت می‌باشد. در این راستا، ابتدا محققان اطلاعاتی را به‌وسیله مطالعات کتابخانه‌ای در حیطه‌ی پدیدارشناسی ادراک حسی در مجموعه‌های مسکونی گردآوری کرده‌اند؛ لذا، ابتدا اهداف دنبال کننده در بطن پژوهش را مورد بررسی قرار داده و برای استخراج مولفه‌های تأثیرگذار که در این روش به مرور نظام‌مند یافته‌های علمی پژوهش‌های انجام شده در حوزه‌های مرتبط با پژوهش نظیر حوزه تأثیر روان‌شناختی کووید-۱۹ در افراد بزرگسال بوده است، پرداخته‌اند. با توجه به مطالعات بررسی‌شده درباره محیط‌های مسکونی و در بررسی مولفه‌های کاهش استرس در محیط، پژوهشگران برآن شدند تا باتوجه به اطلاعات گردآوری شده از منابع مختلف با انجام مصاحبه با متخصصان حوزه طراحی مجتمع‌های مسکونی پدیده مورد نظر را مورد بررسی قرار داده که در نهایت پس از رسیدن به اشباع نظری پاسخ‌ها دسته‌بندی و کدگذاری شدند و در نهایت پدیده استرس ناشی از قرنطینه خانگی نمایان شد. درنهایت، نتایج به دست آمده در قالب نموداری جمع‌بندی و ارائه شده است. سپس با روشی کمی، جهت نیل به هدف پژوهش و سنجش اعتبار و پایایی نتایج به دست آمده، نظرات افراد مدنظر پژوهش مورد تجزیه و تحلیل قرار داده شده‌است. ابزار گردآوری داده‌ها یک پرسش‌نامه‌ی بسته‌ی الکترونیکی طراحی شده توسط محققین

بوده‌است که شامل ۴۱ پرسش در ۵ زیرگروه می‌باشد. تحلیل آماری یافته‌ها با بکارگیری از آزمون‌های آماری مربوطه در نرم‌افزار SPSS 25 صورت پذیرفته و پایایی آن با تعیین ضریب آلفای کرونباخ^۱ در نرم‌افزار مورد تایید قرار گرفته است. جامعه‌ی آماری مورد مطالعه افراد ۲۲ تا ۳۵ سال شاعل که ساکن در مجموعه‌های مسکونی (آپارتمانی) می‌باشد.

یافته‌ها

با توجه به چالش‌های ایجاد شده برای فرد در قرنطینه خانگی، لازم است تا ماهیت محل زندگی افراد در این دوران در جهت رفع چالش‌های به وجودآمده بررسی شوند. براین‌اساس، محل زندگی به عنوان مکان و همچنین نحوه حضور فرد قرنطینه در این مکان بررسی شود. پس بنابر ویژگی‌های محیط مسکونی، در جهت ایجاد تعادل در فرد قرنطینه شده، لازم است تجربه حضور فرد در یک مکان به بالاترین حد خود برسد تا فرد به همذات‌پنداری عمیق و معنای محیط دست‌یافته و درحقیقت به وسیله ادراک محیط، فرد معنای محیط را درک کرده و به تعادل جسمی و روانی در محیط قرنطینه شده برسد. با توجه به دغدغه بیان شده، پژوهشگران در راستای ترمیم محیط مجتمع‌های مسکونی مصاحبه‌ای باز-پاسخ با افراد مدنظر انجام داده و پس از رسیدن به اشباع نظری در جمع‌آوری اطلاعات و پدیدار شدن پدیده مورد بررسی در میان اطلاعات گردآوری شده، داده‌ها را دسته‌بندی و کدگذاری نموده‌اند. در نهایت بر اساس شکل ۱ شاخص‌های پژوهش شکل گرفته شده است.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش (نگارندگان برگرفته از تحلیل مصاحبه‌ها)

Fig1. Conceptual Model of the Research (Authors, derived from interview analysis)

عدم تمایل موجود در میان افراد می‌باشد. از این رو، این پرسش‌نامه تمایلات و رضایتمندی ساکنین را در پنج حوزه اصلی بر اساس جدول ۲ مورد سنجش قرار می‌دهد.

لازم به ذکر است، تحلیل داده‌ها و یافته‌های پژوهش با بهره‌مندی از نرم‌افزار SPSS²⁵ صورت گرفته و پایایی و سازگاری درونی بین متغیرهای مشاهده‌پذیر با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ در نرم‌افزار تأیید شده است؛ از مجموع ۴۱ پرسش، مقدار آلفای کرونباخ برابر با مقادیر به دست آمده در جدول ۲ می‌باشد، با توجه به آنکه هر یک از مقادیر به دست آمده بیشتر از ۰/۷ بوده است و مقادیر بالای ۰/۷ در این سنجش قابل قبول و مناسب می‌باشند، این شاخص برای سنجش پایایی پژوهش اتخاذ گردید، بر این اساس اعتبار و پایایی پرسش‌نامه در حد بالایی ارزیابی می‌گردد.

جدول ۲. اعتبارسنجی و پایایی پرسش‌نامه

Table 2. Validity and Reliability of the Questionnaire

تعداد گویه‌ها	آلفای کرونباخ	دسته‌بندی سوالات
۴۱	۰/۹۳۷	کل سوالات
۱۰	۰/۸۶۸	میزان رضایت فرد از فضاها در روابط خانوادگی
۸	۰/۸۰۹	میزان رضایت فرد از فضاهای شخصی
۵	۰/۷۲۰	میزان رضایت فرد از فضای آرام‌بخش معنوی
۱۰	۰/۸۴۱	میزان رضایت فرد از تعامل با طبیعت
۸	۰/۷۸۳	میزان رضایت فرد از فضاهای مشترک و همگانی محل سکونت

۳۴ سال (۶۹ درصد) که اکثریت (۸۴/۳ درصد) در سطح تحصیلی کارشناسی و کارشناسی‌ارشد قرار داشته‌اند. از مجموع ۴۱ سؤال موجود در پرسش‌نامه، در ارزیابی همگونی و نرمال بودن توزیع داده‌ها، در آزمون کولموگروف-اسمیرنوف^۲ تمامی سوالات با سطح معناداری ۰/۰۰۰ و ۰/۰۰۱ بوده‌اند (جدول ۳) که به معنی غیرنرمال بودن داده‌ها و ناپارامتریک بودن آنها و معنی‌دار بودن آزمون می‌باشد، به دست آمد. از این رو در این پژوهش، بررسی مولفه‌های پرسش‌نامه با آزمون‌های ناپارامتریک سنجیده شده است.

جدول ۳. بررسی توزیع داده‌ها در پرسش‌نامه

Table 3. Analysis of Data Distribution in the Questionnaire

انحراف معیار ^۵	میانگین ^۴	سطح معناداری ^۲	دسته‌بندی سوالات
۹/۰۹۸	۳۱/۶۷۶	۰/۰۰۰ ^۳	میزان رضایت فرد از فضاها در روابط خانوادگی
۶/۶۵۱	۲۷/۵۹۵	۰/۰۰۰ ^۳	میزان رضایت فرد از فضاهای شخصی
۴/۸۴۰	۱۶/۲۲۳	۰/۰۰۰ ^۳	میزان رضایت فرد از فضای آرام‌بخش معنوی
۸/۲۹۳	۳۷/۹۹۵	۰/۰۰۰ ^۳	میزان رضایت فرد از تعامل با طبیعت
۶/۵۰۱	۲۳/۶۸۱	۰/۰۰۱ ^۳	میزان رضایت فرد از فضاهای مشترک و همگانی محل سکونت

همان‌طور که در تصویر نیز مشخص است، پژوهشگران مؤلفه‌های اصلی مورد سنجش بر اساس ادراکات حسی در جهت ارتقا مفاهیم ادراک محیطی را به پنج دسته کلی دسته‌بندی نموده‌اند. سپس، در مرحله کمی پژوهش اعتباریابی اطلاعات و نتایج مورد بحث پیرامون سنجش رضایتمندی افراد از محیط مسکونی با بهره‌گیری از یک پرسش‌نامه‌ی بسته‌ی الکترونیکی طراحی شده توسط محققان، صورت گرفته است. این پرسش‌نامه به سنجش میزان رضایتمندی افراد جامعه از وضعیت مسکن خود و انتظارات و ایده‌آل‌های آنها از فضاها در شرایط قرنطینه خانگی ناشی از بیماری کووید-۱۹ در پنج زیرگروه اصلی می‌پردازد. طیف امتیازی در نظر گرفته شده برای هر سؤال بر اساس طیف لیکرت می‌باشد. فرض اولیه‌ی محققان در ارزیابی پاسخ‌ها بر آن است میانگین امتیاز کمتر از عدد ۳ بیانگر نارضایتی و

در بررسی پاسخ‌دهندگان به پرسش‌نامه، تعداد ۲۱۰ پاسخ‌نامه دریافت شد که کامل و مورد تأیید جهت ارزیابی تلقی گردید. به منظور نمونه‌گیری، از نمونه‌گیری همگن استفاده شد که از جامعه آماری افراد مختلف که تجربه قرنطینه خانگی در دوران بیماری کووید-۱۹ را داشتند، پرسش به عمل آمده است. در بیانی جزئی‌تر، جامعه‌ی آماری مورد بحث شامل ۲۱۰ نفر از افراد شاغل و ساکن در مجموعه‌های مسکونی (آپارتمانی) شهر اصفهان بوده‌اند. از مجموع تعداد شرکت‌کنندگان ۵۷/۶ درصد (۱۲۱ نفر) زن و ۴۲/۴ درصد (۸۹ نفر) مرد بوده‌اند و اکثر آنها در گروه سنی ۲۶-

در پژوهش حاضر با توجه به رویکرد کیفی، محققان در جهت ملموس تر شدن ارزیابی و سنجش پاسخ ساکنین به هریک از سوالات قرار گرفته در زیرگروه‌ها، از تحلیل میزان مُد و میانگین سوالات بهره برده‌اند. در بخش نخست پرسش‌نامه میزان رضایت فرد از فضاها در روابط حاضر با توجه به رویکرد کیفی، محققان در جهت ملموس تر شدن ارزیابی و سنجش پاسخ ساکنین به هریک از سوالات قرار گرفته در زیرگروه‌ها، از تحلیل میزان مُد و میانگین سوالات بهره برده‌اند. در بخش نخست پرسش‌نامه میزان رضایت فرد از فضاها

جدول ۴. سوالات مربوط به مولفه میزان رضایت فرد از فضاها در روابط خانوادگی

Table 4. Questions Related to the Component of Individual Satisfaction with Spaces in Family Relationships

سوالات	میانگین	مد	انحراف معیار	واریانس
ابعاد فضاهای مختلف (بالکن، نشیمن و...) برای فعالیت ای مختلف خانوادگی مطلوب می‌دانم	۳/۲۲	۴	۱/۰۵	۱/۷۰۳
از حریم خصوصی خانوادگی در محل زندگی خود رضایت کافی دارم	۳/۱۵	۴	۱/۳۹۱	۱/۹۳۵
در فضای باز محل سکونت مانند بالکن، صدای واحدهای مجاور یا طبقات بالا و پایین آرامش خانوادگی را مخدوش نمی کند	۳/۱۰	۵	۱/۴۸۲	۲/۱۹۶
نیاز به خلوت و آرامش در بالکن‌های اختصاصی محل زندگی خود رضایت‌بخش و کافی است	۲/۷۵	۱	۱/۴۸۲	۲/۱۹۷
در فضای محل زندگی من فضای نشستن و گفتگو(گپ خانوادگی) به درستی تعریف شده است	۳/۳۵	۵	۱/۴۸۳	۱/۸۱۸
نحوه استفاده از فضای جمعی محل زندگی برای فعالیت گروهی منعطف است	۲/۹۶	۳	۱/۲۴۶	۱/۵۵۳
استشمام رایحه دلپذیر در فضای عملکردی خانوادگی خانه موجب ایجاد سپری کردن زمان بهتری است	۳/۶۶	۵	۱/۳۲۵	۱/۷۵۶
استفاده از فضای باز خصوصی در محل زندگی برای من به صورت دسته جمعی مورد پسند است	۳/۳۹	۴	۱۱/۳۳۸	۱/۷۸۹
به طور کلی مطلوبیت دید از داخل به فضای بیرونی محل زندگی خود را چگونه ارزیابی می کنید؟	۳/۰۵	۴	۱/۴۱۰	۱/۹۸۸
به طور کلی کیفیت فضای های محل سکونت خود (باز، نیمه‌باز، بسته) را چگونه ارزیابی می کنید؟	۳/۰۵	۳	۱/۸۴	۱/۱۷۵

میزان رضایت فرد از فضاها در روابط خانوادگی

نتایج به‌دست آمده از مجموع ۲۱۰ پرسش‌نامه مطابق با جدول ۴ نشان می‌دهد که بیشترین میزان نارضایتی در این دسته‌بندی مربوط به نیاز به خلوت و آرامش در بالکن‌های اختصاصی محل زندگی افراد می‌باشد که با کسب ۲۷ درصد از مجموع پاسخ‌ها برای این گزینه نشان دهنده عدم تأمین خلوت و آرامش در بالکن‌های اختصاصی می‌باشد. این موضوع در ارتباط با دیگر گزاره موجود نیز صدق می‌کند به این صورت که در مورد نحوه استفاده از فضای جمعی برای فعالیت گروهی، ساکنین ناراضی می‌باشند. همچنین، در بررسی گزاره مرتبط با حس بویایی و استشمام رایحه دلپذیر در فضای عملکردی خانه در جهت سپری کردن بهتر زمان، اکثریت تمایل خود را در حد بالایی و با انتخاب حدود ۶۳/۳ درصد گزینه ۴ و ۵ این مولفه را در گذر زمان موثر دانسته‌اند. در مورد سایر گزاره‌ها در این بخش ساکنین سایر پارامترهای فضاهای خانگی را مطلوب با مد ۴ و میانگینی بین ۳ تا ۳/۰۵ ارزیابی کرده‌اند، اما

در بررسی نتایج این بخش لازم به ذکر است با توجه به اینکه پاسخ دهندگان به گزاره فضای گپ خانوادگی پاسخی مطلوب داده‌اند؛ اما، اکثریت ساکنین کیفیت کلی فضاهای محل سکونت خود را ضعیف تا حد متوسط دانسته‌اند. در بررسی علل این پیامدها باید عنوان نمود، متأسفانه امروزه به جنبه‌های کمی مسکن بسیار بیشتر از جنبه‌های روان‌شناختی و کیفی فضاهای آن توجه می‌شود، به همین دلیل کاربران در خانه‌های خود احساس آرامش روانی مطلوبی ندارند (گروتز، ۱۳۹۳: ۱۷۹). بر این اساس و با بهره‌مندی از مبانی نظری مرتبط در طرح پرسش‌های این تحقیق برای سنجش میزان رضایت افراد از فضاهای شخصی از فاکتورهایی همچون داشتن فضایی شخصی، عدم مزاحمت صدهای واحدهای مجاور، گذراندن اوقات فراغت در فضاهای باز و نیمه باز به طور کلی تأمین شرایط نیازهای جسمی و روانی به طور انفرادی در مسکن استفاده گردید.

جدول ۵. سوالات مربوط به مولفه میزان رضایت فرد از فضاهای شخصی

Table 5. Questions Related to the Component of Individual Satisfaction with Personal Spaces

سوالات	میانگین	مد	انحراف معیار	واریانس
فضای شخصی در محل زندگی فعلی از نظر من مطلوب است	۳/۱۶	۳	۱/۳۱۶	۱/۷۳۱
به داشتن فضایی شخصی در محل زندگی علاقمند هستم.	۴/۵۶	۵	۰/۹۹۷	۰/۹۹۴
فضای شخصی خانه، خواسته‌هایم را در جهت سکونت در یک خانه ایده‌آل برآورده کرده است	۲/۹۶	۳	۱/۳۷۶	۱/۸۹۳
محل سکونت برای من یاد آور خاطرات خوب در قدیم است	۲/۹۹	۳	۱/۳۹۰	۱/۹۳۳
به گذراندن وقت و اوقات فراغت در فضاهای باز و نیمه‌باز تمایل دارم	۴/۲۱	۵	۱/۱۵۲	۱/۳۲۷
از فضای مطالعه و یا استفاده از رسانه مجازی به طور شخصی رضایت کافی دارم	۳/۲۷	۳	۱/۱۴۴	۱/۳۰۹
صداهاى واحد مجاور و یا سایر طبقات آرامش و حریم خصوصی مرا مخدوش نکرده است	۳/۰۴	۱	۱/۵۹۲	۲/۵۳۴
به طور کلی شرایط تامین نیازهای جسمی و روانی فردی را در خانه خود چگونه ارزیابی می‌کنید؟	۳/۴۰	۳	۱/۹۹۰	۱/۲۰۹

میزان رضایت فرد از فضاهای شخصی

می‌توان به فضایی که فرد در آن به مناجات و نیایش با خدا می‌پردازد، اشاره نمود. فضایی که فرد در زمان نیایش برای مدت کوتاهی از اتفاقات و وقایع روزمره فاصله گرفته و از لحاظ معنوی در روان فرد موثر است. اما نکته قابل توجه وجود یا عدم وجود فضایی خاص برای مناجات در خانه است که در ادامه این بحث در مورد میزان رضایت فرد از فضای آرامش‌بخش برای مناجات و داشتن نگرشی معطوف به یاد خدا مورد بررسی قرار گرفته است. همانطور که در جدول ۶ نیز آورده شده است، در نظرسنجی پیرامون این مولفه، ساکنین به داشتن فضای دنج و آرام در محل زندگی خود تمایل زیادی داشته، اما به داشتن فضایی خاص برای مناجات در خانه و یا وجود عناصر و المان‌های معنوی در محل زندگی خود تمایل زیادی نشان نداده و در بررسی این سوالات به ترتیب انتخاب مقدار ۷۴/۳٪ و ۶۵٪ گزینه ۱ تا ۳ مشاهده شد.

در حقیقت، پژوهش حاضر به بررسی دقیق و همه جانبه این موضوع در نظرسنجی طراحی شده، پرداخته است. با توجه به نتایج گزارش شده در جدول ۵ می‌توان مشاهده کرد که به طور کلی بیشترین نمره در این مجموعه مربوط به دوگزاره میزان علاقمندی افراد به داشتن فضای شخصی و تمایل به گذراندن اوقات فراغت در فضاهایی نیمه‌باز و باز بالاتر از حد متوسط بوده است. با بررسی نتایج به دست آمده در این بخش، با وجود تایید نسبی شرایط کلی نیازهای جسمی و روانی فرد در مسکن معاصر، موضوعی که بیشترین نارضایتی را در میان افراد به وجود آورده است، صداهاى واحدهای مجاور و یا طبقات بالا و پایین بوده است. این موضوع تمایل افراد به داشتن فضایی خصوصی و به دور از آلودگی صوتی و آزرده‌گی شنوایی در خانه تحت تاثیر قرار داده است. در بررسی سایر مولفه‌های تاثیرگذار در این راستا، فضاهای آرامش‌بخش در جهت کاهش استرس افراد می‌باشد. در این جهت

جدول ۶. سوالات مربوط به مولفه میزان رضایت فرد از فضای آرامبخش معنوی

Table 6. Questions Related to the Component of Individual Satisfaction with Spiritual Relaxation Spaces

سوالات	میانگین	مد	انحراف معیار	واریانس
وجود فضای عاری از صدای سایر ساکنین در هنگام مناجات برای من مورد پسند است	۳/۷۰	۵	۱/۳۹۷	۱/۹۵۱
در زمان‌هایی که نیاز به خلوت و آرامش دارم، وجود فضای دنج و آرام برای نشستن و یا فعالیتی دیگر در محل زندگی من رضایت‌بخش است	۳/۵۱	۵	۱/۴۴۲	۲/۰۷۹
وجود مکانی مقدس در چشم‌انداز قابل دید از داخل به خارج خانه برای من در نگرش معطوف به یاد خدا موثر است	۳/۱۵	۵	۱/۴۴۳	۲/۰۸۲
برای ارتباط و نیایش با خدا به وجود فضایی خاص در محل زندگی‌ام علاقمند هستم	۳/۰۶	۳	۱/۴۱۵	۲/۰۰۱
وجود عناصر و المان‌های معنوی در محل زندگی موجب افزایش معنویت نگرى در من می‌شود	۲/۷۹	۳	۱/۳۵۰	۱/۸۲۲

میزان رضایت فرد از فضای آرامبخش معنوی

لازم به ذکر است که پژوهش درباره محیط‌های ترمیمی از نظریه بهبود اضطراب تاثیر پذیرفته‌است که براساس آن، واکنش‌های مطلوب عاطفی زمانی ایجاد می‌شوند که ویژگی‌های خاص از محیط یا «ترجیحات محیطی» پاسخ داده شوند. این ویژگی‌ها شامل وجود محتوای طبیعی و همچنین جنبه‌های ساختاری، جنبه‌های بصری، نشانه‌های مربوط به عمق/فضامندی حتی در بستری صاف و هموار، چشم‌اندازهای پریچ و خم و امنیت بود (برزگر، ۱۳۹۶: ۸۷)؛ لذا، در ادامه این بحث لازم به بررسی سایر ویژگی‌ها از جمله محتوای طبیعی و تاثیر آن بر حواس (مانند بینایی و غیره) پرداخته‌شود؛ بنابراین دیگر مولفه مورد سنجش در این پژوهش گزاره‌های مربوط به میزان رضایت فرد از تعامل با طبیعت بوده‌است که نتایج آن در جدول ۷ ارائه شده است.

با توجه به پژوهش‌های انجام شده پیرامون مسکن معاصر، در دوران مدرن تلاش‌های بسیاری برای طراحی ساختمان‌ها با هدف بهبود رفاه و تقویت رفتارهای انسانی شده است. رویکرد طراحی اجتماعی رویکردی خرد، انسان‌گرا و دموکراتیک در طراحی بناها که در آن، اطلاعاتی درباره دید و منظر، ساکنان بالقوه، بستر محلی و معنا، در مقایسه با اصول طراحی، الویت بیشتری دارند. از دیگر رویکردهای عنوان شده، رویکرد طراحی زیست‌گرا، ارتباط نزدیکی با طراحی ترمیمی دارد؛ در حقیقت، رویکردی در راستای ترمیم تنش‌ها و خستگی‌های ذهنی است. رویکردی در طراحی که شکل‌های طبیعت را با شکل‌ها و فرایندهای طراحی بنا ترکیب می‌کند، با این فرض که آوردن طبیعت به فضای داخلی، کیفیت ترمیمی طبیعت را تقویت می‌کند (برزگر، ۱۳۹۶: ۱۲۳).

جدول ۷. سوالات مربوط به مولفه میزان رضایت فرد از تعامل با طبیعت

Table 7. Questions Related to the Component of Individual Satisfaction with Interaction with Nature

سوالات	میانگین	مد	انحراف معیار	واریانس
فضای سبز محل سکونت خود را در ایجاد احساس خوب و آرامش بخش مطلوب می‌دانم.	۴/۰۴	۵	۱/۲۱۱	۱/۴۶۷
ارتباط با گیاهان برای من موجب دستیابی به تعادل روانی مطلوب می‌شود	۴/۲۹	۵	۱/۰۵۶	۱/۱۱۴
وجود آب و شنیدن صدای جریان آب موجب آرامش و کاهش تنش‌های روحی و روانی می‌شود	۴/۳۷	۵	۱/۲۰۰	۱/۴۳۹
به داشتن فضای باز شخصی در محل زندگی خود در جهت پرورش گل و گیاه تمایل دارم	۴/۲۷	۵	۱/۲۰۵	۱/۴۵۲
رنگ و نماسازی محیط در جهت همخوانی با طبیعت برای من مطلوب است	۳/۷۴	۵	۱/۳۸۸	۱/۹۲۶
چشم‌انداز داخل به خارج محل زندگی من بسیار زیبا و دلپذیر است	۳/۲۹	۵	۱/۴۵۶	۲/۱۱۹
وجود نور طبیعی در محل زندگی از نظر من مطلوب است	۴/۰۳	۵	۱/۳۱۷	۱/۷۳۶
وجود عناصر طبیعی موجب پیشگیری از به هم خوردن تعادل فردی من می‌شود	۳/۷۵	۵	۱/۳۸۲	۱/۹۱۰
محل قرارگیری زباله‌ها در محلی است که باعث آزار همسایگان می‌گردد	۲/۸۱	۱	۱/۴۸۱	۲/۱۹۳
به طور کلی وجود عناصر طبیعی در محل زندگی خود را چگونه ارزیابی می‌کنید؟	۳/۴۱	۳	۱/۱۷۱	۱/۳۷۲

میزان رضایت فرد از تعامل با طبیعت

و همگانی است که به صورت بازوبسته در خانه‌ها مورد استفاده است. از آنجایی که بخش عمده و فضاهای باز در مسکن معاصر به صورت مشترک با سایر ساکنین است، بررسی میزان رضایت فرد از فضاهای مشترک در این دوران اهمیت می‌یابد، در بررسی نتایج ۲۱۰ پرسش‌نامه پیرامون این مولفه، نکته حائز اهمیت آن است که ساکنین تمایل به گذراندن اوقات فراغت در فضاهای مشترک محل زندگی خود و ملاقات با همسایگان ندارند (جدول ۸).

نکته حائز اهمیت در بررسی این گزاره پیرامون این مولفه تمایل زیاد ساکنین به ارتباط با طبیعت می‌باشد، در حالی که با توجه به گزاره موجود، ساکنین عناصر طبیعی محل زندگی خود را نامطلوب دانسته‌اند؛ بنابراین اهمیت مولفه‌های موجود در طبیعت مانند آب، سبزی‌نگی، نور طبیعی و غیره در جهت ایجاد تعادل فردی و کاهش تنش‌های روحی و روانی به وضوح دیده می‌شود. از طرف دیگر، یکی از تأثیرگذارترین فضاهای موجود در مسکن امروز، فضاهای مشترک

جدول ۸. سوالات مربوط به مولفه میزان رضایت فرد از فضاهای مشترک و همگانی محل سکونت

Table 8. Questions Related to the Component of Individual Satisfaction with Shared and Communal Spaces in the Residence

سوالات	میانگین	مد	انحراف معیار	واریانس
به گذراندن اوقات فراغت در فضاهای مشترک محل زندگی و ملاقات با همسایگان تمایل دارم	۲/۲	۱	۱/۳۲۴	۱/۷۵۲
تعاملات در فضاهای مشترک محل سکونت من، موجب دستیابی به آرامش و کاهش اضطراب من می‌شود	۲/۴۰	۱	۱/۳۳۵	۱/۷۸۲
امکان دیده نشدن توسط سایر افراد خارج از خانه در هنگام قرارگیری در بالکن واحد سکونت خود حس مطلوبی به من می‌دهد	۴/۱۹	۵	۱/۳۵۵	۱/۸۳۶
احساس راحتی و آرامش کافی را در فضای باز مشترک (حیاط) محل سکونت خود دارم	۲/۸۲	۳	۱/۲۷۴	۱/۶۲۳
امنیت محل سکونت برای کودکان و خانواده خود را کافی و رضایت‌بخش می‌دانم	۳/۶۴	۵	۱/۲۸۰	۱/۶۳۷
استفاده از فضاهای مشترک خانه مانند حیاط به طور مدام برای من مورد پسند است	۳/۱۳	۳	۱/۳۹۵	۱/۹۴۶
صداهایی (شلوغی و رفت و آمد) که در فضای مشترک و باز (حیاط) محل سکونت خود می‌شنوم، برای من بی اهمیت است	۲/۳۳	۱	۱/۱۸۳	۱/۴۰۰
به طور کلی کیفیت فضاهای مشترک و باز محل زندگی خود را چگونه ارزیابی می‌کنید؟	۲/۹۷	۳	۱/۱۶۱	۱/۳۴۸

میزان رضایت فرد از فضاهای مشترک و همگانی محل سکونت

سایر گزاره‌های این بخش، ساکنین امنیت محل سکونت خود را کافی دانسته و به طور کلی کیفیت فضاهای مشترک محل زندگی خود را متوسط ارزیابی کرده‌اند. با توجه به نتایج به دست آمده در مورد هر مولفه با در نظر گرفتن پاسخ‌های گزاره‌های مرتبط با هریک و اهمیت فضاهای شخصی و خانوادگی و تعامل با طبیعت در جهت کاهش استرس ناشی از بیماری، محققان ارزیابی میان این متغیرها را در این پژوهش لازم دانسته و به بررسی آن پرداخته‌اند، در جدول ۹ میزان ضریب همبستگی^۶ میان پاسخ به مولفه‌های مختلف ارائه شده‌است که با استفاده از آزمون همبستگی اسپیرمن^۷ با توجه به ناپارامتریک بودن داده‌ها در نرم‌افزار Spss₂₅ به دست آمده است.

در همین راستا، در بررسی گزاره دستیابی به آرامش و کاهش اضطراب به وسیله تعاملات در فضاهای مشترک نیز ساکنین تمایلی نداشته‌اند و نتیجه این گزاره با میانگین ۲/۴ و مد ۱ بوده‌است. بر همین اساس لازم به ذکر است که با توجه به پاسخ‌های به دست آمده در مورد گزاره مرتبط با امکان دیده نشدن توسط سایر افراد خارج از خانه در هنگام قرارگیری در بالکن واحد سکونت ۶۳/۸٪ گزینه ۵ (میانگین ۴/۱۹ و مد ۵) را انتخاب کرده و افراد تمایل زیادی به داشتن فضایی نیمه‌باز با حریم خصوصی بوده‌اند. در بررسی این فضا، ساکنین در پاسخ به گزاره دیگر مرتبط با فضای مشترک، شلوغی (رفت و آمد) در فضاهای مشترک و باز محل سکونت را پراهمیت دانسته‌اند. در بررسی

جدول ۹. بررسی مولفه‌ها با استفاده از آزمون همبستگی اسپیرمن

Table 9. Analysis of Components Using Spearman's Correlation Test

مولفه‌های مورد سنجش در پژوهش	فضاها در روابط خانوادگی	فضاهای شخصی	فضای آرام‌بخش معنوی	تعامل با طبیعت	فضاهای مشترک و همگانی
فضاها در روابط خانوادگی	همبستگی	۱/۰۰۰	۰/۸۷۰**	۰/۴۰۱**	۰/۴۴۳**
فضاهای شخصی	معناداری	۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
فضای آرام‌بخش معنوی	همبستگی	۱/۰۰۰	۰/۴۷۱**	۰/۵۰۳**	۰/۶۴۰**
تعامل با طبیعت	معناداری	۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
فضاهای مشترک و همگانی	همبستگی	۱/۰۰۰	۰/۴۸۸**	۰/۳۶۴**	۰/۳۷۴**
	معناداری	۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰

طبیعت منجر شود، چراکه خانواده‌ها زمان بیشتری را در فضاهای باز برای تعاملات گروهی صرف می‌کنند. در واقع، این روابط نشان می‌دهند که طراحی فضاهای مسکونی نه تنها باید به نیازهای فردی پاسخ دهد، بلکه باید فضاهایی را ایجاد کند که به صورت یکپارچه به بهبود سلامت روانی و اجتماعی کمک کند. به عنوان مثال: طراحی فضاهای شخصی با دسترسی مستقیم به عناصر طبیعی می‌تواند به طور هم‌زمان رضایت فردی و گروهی را افزایش دهد.

ایجاد فضاهای باز و نیمه‌باز خانوادگی که تعامل با طبیعت را تقویت کند، ممکن است روابط خانوادگی را بهبود بخشد و تنش‌های ناشی از شرایط قرنطینه را کاهش دهد. در نهایت، این پژوهش تأکید می‌کند که مولفه‌های محیط مسکونی با یکدیگر در تعامل بوده و بهبود یک مولفه می‌تواند بر سایر مولفه‌ها تأثیر مثبت بگذارد. برای مثال، طراحی فضاهای مسکونی که به افراد امکان خلوت، دسترسی به طبیعت، و تعاملات خانوادگی مثبت را می‌دهد، می‌تواند به ارتقای کلی کیفیت زندگی ساکنین منجر شود. چنین یافته‌هایی نشان‌دهنده اهمیت توجه به معماری انسانی محور در طراحی محیط‌های مسکونی است.

نتیجه‌گیری

این پژوهش به بررسی تأثیر ویژگی‌های محیط مسکونی بر رضایتمندی ساکنین در دوران قرنطینه خانگی پرداخته است. تحلیل نتایج نشان می‌دهد که فضاهای باز و نیمه‌باز، دسترسی به طبیعت، و طراحی حریم خصوصی از عوامل کلیدی در کاهش استرس و بهبود سلامت روانی ساکنین بوده‌اند. با این حال، برای ارائه ارتباط روشن‌تر میان یافته‌ها و فرضیه‌های پژوهش، ضروری است به موارد زیر توجه شود:

۱. چگونگی تأثیر عناصر محیطی بر سلامت روانی: فضای باز با فراهم کردن نور طبیعی، تهویه مناسب، و امکان مشاهده طبیعت، سیستم عصبی پاراسمپاتیک را تحریک کرده و استرس را کاهش می‌دهد. ارتباط با طبیعت نیز از طریق فراهم کردن حس آرامش و تقویت ارتباط انسان با محیط طبیعی، بهبود معناداری در سلامت روانی ایجاد می‌کند. داده‌های کمی نشان می‌دهند که میانگین رضایت از ارتباط با طبیعت (۴/۲۹ در طیف لیکرت) بیشترین تأثیر مثبت را داشته است، و

تحلیل داده‌های به دست آمده از پرسش‌نامه نشان می‌دهد که میان مولفه‌های مختلف محیط مسکونی، روابط معنادار و قابل توجهی وجود دارد. ضرایب همبستگی بین مولفه‌ها نشان‌دهنده شدت و جهت ارتباط میان آنها است. به عنوان مثال: ضریب همبستگی ۰/۸۷ بین رضایت از روابط خانوادگی و فضاهای شخصی نشان‌دهنده یک رابطه بسیار قوی است. این بدان معناست که بهبود شرایط فضاهای شخصی، احتمالاً به طور مستقیم باعث افزایش رضایت از روابط خانوادگی می‌شود. در عمل، این یافته اهمیت طراحی فضاهای خصوصی را برای تقویت تعاملات مثبت درون خانواده نشان می‌دهد. همچنین، ضریب همبستگی ۰/۴۴۳ بین رضایت از روابط خانوادگی و تعامل با طبیعت حاکی از یک ارتباط متوسط اما معنادار است. این یافته نشان می‌دهد که افزایش کیفیت روابط خانوادگی، احتمالاً تعامل با طبیعت را تسهیل می‌کند. به عنوان مثال، استفاده از فضاهای باز یا نیمه‌باز در محیط مسکونی می‌تواند مکانی مناسب برای فعالیت‌های گروهی خانوادگی در ارتباط با طبیعت فراهم کند. از سوی دیگر، ضریب همبستگی ۰/۵۰۳ بین فضاهای شخصی و تعامل با طبیعت نشان می‌دهد که طراحی فضاهای شخصی با امکان دسترسی به طبیعت (مانند بالکن‌های سبز یا پنجره‌هایی با چشم‌انداز طبیعی) می‌تواند تعامل با طبیعت را افزایش دهد. لازم به ذکر است تمامی ضرایب همبستگی با سطح معناداری ۰/۰۰۰ و سطح اطمینان ۹۹٪ تأیید شده‌اند. این نتایج از لحاظ آماری معنادار هستند، اما اهمیت آنها در عمل نیز نیاز به توضیح دارد:

۱. رضایت از فضای شخصی: بهبود فضاهای خصوصی و عاری از آلودگی صوتی می‌تواند حس امنیت و آرامش را افزایش دهد، که این حس به طور غیرمستقیم بر بهبود تعاملات خانوادگی و کاهش استرس روانی تأثیر می‌گذارد، و
۲. تعامل با طبیعت: طراحی فضاهای مسکونی که امکان ارتباط مستقیم یا غیرمستقیم با طبیعت را فراهم می‌کند، علاوه بر کاهش تنش روانی، می‌تواند زمینه‌ای برای تقویت روابط اجتماعی و خانوادگی باشد. رابطه بین فضاهای شخصی و تعامل با طبیعت نشان می‌دهد که طراحی مناسب فضاهای شخصی، مثلاً ایجاد چشم‌انداز به فضای سبز یا استفاده از بالکن‌های سبز، می‌تواند ساکنین را به استفاده بیشتر از طبیعت ترغیب کند. همچنین، افزایش رضایت از روابط خانوادگی ممکن است به بهبود ارتباط با

2. Kolmogorov-Smirnov Test
3. Asymp. Sig.
4. Mean
5. Std. Deviation
6. Correlation Coefficient
7. Spearman correlation

نقش نویسندگان

بررسی ادبیات، انجام مصاحبه‌ها، طراحی پرسش‌نامه‌ها، تجزیه و تحلیل و تفسیر داده‌ها توسط صادق جهانپخش انجام گرفته است. تهیه متن دست‌نوشته و ویرایش دست‌نوشته‌ها، جمع‌آوری پرسش‌نامه‌ها توسط پریسا خیام نکویی انجام گرفته است. مرضیه طبائیان با بررسی مصاحبه‌ها و ادبیات پژوهش، کنترل روند جمع‌آوری داده‌ها و اصلاحات موردنیاز در انجام پژوهش یاری نمودند.

تعارض منافع نویسندگان

نویسندگان به‌طور کامل از اخلاق نشر تبعیت کرده و از هرگونه سرقت ادبی، سوءرفتار، جعل داده‌ها و یا ارسال و انتشار دوگانه، پرهیز نموده‌اند و منافعی تجاری در این راستا وجود ندارد و نویسندگان در قبال ارائه اثر خود وجهی دریافت ننموده‌اند.

فهرست مراجع

۱. امینی فر، زینت؛ احسانی اسکویی، سیده فرشته؛ عظمتی، حمیدرضا؛ و مهدی نژاد، جمال الدین. (۱۴۰۱). راهکارهای تطبیق فضاهای سکونتی با شرایط خاص دوره پاندمی کرونا. فصلنامه انسان و محیط زیست، شماره ۶۳، ۱۴-۱.
۲. احسانی اسکویی، سیده فرشته؛ امینی فر، زینت؛ و مهدی نژاد، جمال الدین. (۱۴۰۰). تأثیر شرایط محیطی مسکن بر میزان سازگاری افراد با قرنطینه در دوران کرونا. نشریه پایش، سال بیستم (۶)، ص ۷۷۱-۷۶۰.
۳. پاکزاد، جهان‌شاه. (۱۳۸۸). مبانی نظری و فرآیند طراحی شهری. وزارت مسکن و شهرسازی، دبیرخانه شورای عالی شهرسازی و معماری، چاپ سوم، تهران: شهیدی.
۴. خدابخشی کولایی، آناهیتا. (۱۳۹۹). زندگی در قرنطینه خانگی: واکاوی تجارب روانشناختی دانشجویان در همه‌گیری کووید-۱۹. مجله طب نظامی، ۲۲(۲)، ۱۳۸-۱۳۰.

۲. ارتباط مفاهیم طراحی (درون‌گرایی عملکردی و برون‌گرایی دیداری - شنیداری): الف) درون‌گرایی عملکردی: طراحی فضاهای شخصی و خلوت که از آلودگی صوتی و مزاحمت‌های بصری محافظت کنند، احساس امنیت و کنترل را در ساکنین افزایش داده و تعادل روانی را تقویت می‌کند، و ب) برون‌گرایی دیداری - شنیداری: ایجاد ارتباط کنترل‌شده با محیط بیرونی از طریق پنجره‌ها، بالکن‌ها، و فضاهای باز، به کاهش حس انزوا کمک می‌کند و تعامل دیداری و شنیداری محدود اما مفید با فضای بیرونی را تسهیل می‌کند. برای مثال، بیشترین تأکید شرکت‌کنندگان بر نیاز به فضاهای شخصی با میانگین ۴/۵۶ نشان می‌دهد که این عامل کلیدی‌ترین عنصر برای افزایش رضایتمندی بوده است. همچنین، ۶۳/۳ درصد شرکت‌کنندگان تعامل با طبیعت را به‌عنوان عاملی ضروری برای کاهش تنش روانی ذکر کرده‌اند؛ لذا با توجه به پژوهش انجام شده از جمله پیشنهادات کاربردی برای طراحی مسکن می‌توان به مواردی همچون ایجاد فضاهای باز و نیمه‌باز خصوصی برای هر واحد مسکونی؛ استفاده از المان‌های طبیعی مانند گیاهان و آب در طراحی محیط داخلی و خارجی؛ عایق‌بندی صوتی برای کاهش مزاحمت‌های صوتی؛ طراحی انعطاف‌پذیر فضاهای مسکونی برای پاسخ به نیازهای مختلف شخصی و خانوادگی اشاره نمود.

در پایان لازم به ذکر است، این پژوهش با ترکیب دو مفهوم "درون‌گرایی عملکردی" و "برون‌گرایی دیداری - شنیداری" در طراحی مسکن، بر تأثیر روان‌شناختی معماری تأکید کرده است. همچنین، پیشنهاد ایجاد فضاهای چندمنظوره با امکان تعامل طبیعی و خلوت خصوصی از جنبه‌های نوآورانه این تحقیق است. این پژوهش نشان داد که طراحی محیط‌های مسکونی سازگار با نیازهای روان‌شناختی و اجتماعی می‌تواند تأثیر بسزایی در افزایش رضایتمندی و کاهش استرس ساکنین داشته باشد. به دلیل اهمیت موضوع، پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آینده با تأکید بر مکانیزم‌های علمی این اثرات و ارائه راه‌حل‌های عملی‌تر برای طراحی محیط‌های مسکونی انجام شود.

پی‌نوشت

1. Cronbach's alpha

۵. رضایی، سجاد؛ ثامنی توسروندانی، آزاده؛ و زبردست، عذرا. (۱۳۹۹). تاثیر قرنطینه خانگی ناشی از پاندمی بیماری کووید ۱۹ بر استرس والدین و رابطه آن با اضطراب و افسردگی کودکان گیلانی. *مجله پژوهشی روان پزشکی و روانشناسی بالینی ایران*، ۲۶(۳)، ۲۹۲-۲۸۳.
۶. رهنما، محمدرحیم؛ و کمانداری، محسن. (۱۳۹۴). سنجش میزان رضایت مندی ساکنین از کیفیت محیط مسکونی در شهر کرمان (مطالعه موردی: پروژه مسکن مهر شهرک مهرگان). *مجله مطالعات نواحی شهری سال دوم (۲)*، ۵۹-۳۹.
۷. فراهانی، محمدنقی. (۱۳۹۹). تغییرات نگرش، باور و ارزش در سطوح فردی و فرهنگی و همه گیری کووید ۱۹. *فصلنامه پژوهش در سلامت روانشناختی (ویژه نامه کرونا و سلامت روان)*، دوره ۱۴ (۱)، ص ۱۵-۱.
۸. غفوریان، میترا؛ و حصاری، الهام. (۱۳۹۵). بررسی عوامل و متغیرهای زمینه ای موثر بر رضایتمندی ساکنین از محیط مسکونی. *نشریه مطالعات شهری*، شماره ۱۸، ص ۱۰۰-۹۱.
۹. غیاث آبادی فراهانی، الهام؛ و جعفری هرندی، رضا. (۱۳۹۹). پیش بینی انعطاف پذیری شناختی براساس سازگاری اجتماعی و مسئولیت پذیری دانشجویان دختر، *مجله پژوهش های روان شناسی اجتماعی*. دوره دهم (۴۰) ص: ۱۳۵-۱۵۰.
۱۰. موسی پور، حامد؛ آشتیانی، جواد چنگی؛ و کهریایی کلخوران علیا، محمد. (۱۳۹۹). تحول معنوی و وجودی و همه گیری کووید ۱۹: یک مطالعه کیفی. *فصلنامه پژوهش در سلامت روانشناختی*، دوره ۱۴ (۱)، ۷۰-۵۶.
۱۱. نابغ وطن، روشنگر؛ اسکویی بلالی، آریتا؛ کی نژاد، محمدعلی؛ و دیبا، فرید. (۱۴۰۱). بررسی نقش بیماری کووید-۱۹ در پیدایش معماری سبز در آینده-پژوهی خانه‌ها بر اساس روش تحلیل لایه‌ای علت‌ها (CLA). *فصلنامه انسان و محیط زیست*، شماره ۵۹، ص ۲۱۹-۲۰۱.
۱۲. Greenberg, Neil, & Less, Susan. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: Rapid review of the evidence. *The Lancet*, 395(10227), 912-920. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30460-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30460-8)
13. Canter, D., & Ress, K.A. (1982). Multivariate model of housing satisfaction, *International Review of Applied Psychology*, No. 32, p.p. 185-208.
14. Chan, Ho H. P., Lo, Y., Wong, H., Chan, W., Leung, Y., & Chen, H. (2016). Understandings of spirituality and its role in illness recovery in persons with schizophrenia and mental-health professionals: A qualitative study. *BMC Psychiatry*, 16(1), 86. <https://doi.org/10.1186/s12888-016-0793-9>
15. Diaconu, Daniela A., Gola, Marco, Lettieri, Letizia, Dell'Oro, Marco, Fara, Gaetano M., Rebecchi, Alberto, Signorelli, Gaetano, & Capolongo, Stefano. (2020). COVID-19 and living spaces challenge: Well-being and public health recommendations for a healthy, safe, and sustainable housing. *Acta Biomedica*, 91, 61-75. <https://doi.org/10.23750/abm.v91i9-S.10115>
16. Denes, A., & Gumel, A. B. (2019). Modeling the impact of quarantine during an outbreak of Ebola virus disease. *Infectious Disease Modelling*, 4, 12-27.
17. Duque-Calvache, Ricardo, Torrado, Juan Manuel, & Mesa-Pedrazas, Álvaro. (2020). Lockdown and adaptation: Residential mobility in Spain during the COVID-19 crisis. *European Societies*, 23(1), 1-18. <https://doi.org/10.1080/14616696.2020.1837559>
18. Galster, G. (1987). Identifying the correlates of residential satisfaction: An empirical Critique. *Environment and Behavior*, No. 19, 539-568.
19. Shamaei, A., & PourAhmad, A. (2005). Upgrading and urban renewal from the perspective of geography [In Persian]. Tehran: Tehran University Press.

20. Spennemann, D. H. (2021). Residential architecture in a post-pandemic world: Implications of COVID-19 for new construction and for adapting heritage buildings. *Journal of Green Building*, 16(2), 199–215. <https://doi.org/10.3992/jgb.16.2.199>
21. Webster, R. K., Brooks, S. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., & Rubin, G. J. (2020). How to improve adherence with quarantine: Rapid review of the evidence. *Public Health*, 182, 163-169.

© 2024 by author(s); Published by Science and Research Branch Islamic Azad University, This work for open access publication is under the Creative Commons Attribution International License (CC BY 4.0). (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Measuring the Level of Residents' Satisfaction with the Quality of the Living Environment in Home Quarantine (Case Study: Residential Complexes In Isfahan)

Sadegh Jahanbakhsh*: PhD in Architecture, Department of Architecture, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran.

Seyedeh Marzieh Tabaeian: Associate Professor, Department of Architecture, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran.

Parisa Khayam Nekoui: PhD in Architecture, Department of Architecture, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran.

Abstract

During home quarantine periods, the living environment plays a critical role in maintaining the mental and physical well-being of individuals. The COVID-19 pandemic, which forced millions of people into extended periods of quarantine, brought into focus the importance of the residential environment in shaping quality of life. This study aims to examine the factors influencing the satisfaction of residents with their living environments during quarantine and to provide recommendations for improving residential spaces based on psychological needs. Specifically, the study focuses on residential complexes in Isfahan, Iran. A mixed-methods approach (qualitative and quantitative) was employed to gather data. In the qualitative phase, interviews were conducted with experts in urban planning, architecture, and psychology to identify the key environmental factors that influence satisfaction during quarantine. In the quantitative phase, a survey was distributed to 210 residents of residential complexes in Isfahan to measure their satisfaction with various aspects of their living environment. The survey included questions on the availability of open and semi-open spaces, noise pollution, access to natural elements, the quality of private spaces, and the overall design of the living environment. The results reveal several significant findings. First, access to open and semi-open spaces was found to be one of the most influential factors in increasing residents' satisfaction. These spaces, including balconies and courtyards, provide opportunities for fresh air, social interaction (within the household), and a connection with nature, all of which contribute to a reduction in stress. The presence of natural elements such as light and greenery was also found to have a positive and meaningful impact on residents' mental health and overall satisfaction. Furthermore, noise pollution, particularly from neighboring units, was a significant source of dissatisfaction, highlighting the importance of sound insulation and private spaces. The study also emphasizes the role of design principles such as "functional introversion" and "visual-auditory extroversion." Functional introversion refers to the design of private, peaceful spaces that foster relaxation and a sense of security. On the other hand, visual-auditory extroversion involves designing spaces that allow for controlled interaction with the outside environment, facilitating a sense of connection without overwhelming the occupants. Both principles were found to be crucial in reducing stress and improving residents' psychological and physical balance during quarantine. The findings highlight the importance of creating residential environments that meet not only the physical but also the psychological needs of residents. Given the challenges of long-term confinement, particularly in high-density living environments, it is essential to consider factors such as privacy, access to nature, and noise control in the design of residential spaces. This research offers practical recommendations for improving the design of residential complexes to enhance residents' satisfaction and mental well-being during quarantine. It advocates for the incorporation of open and semi-open spaces, the integration of natural elements, the improvement of soundproofing, and the thoughtful design of private spaces to create environments that promote health and well-being. Ultimately, this study contributes to the understanding of how residential design can play a key role in mitigating the psychological impacts of quarantine and improving quality of life in crisis situations.

Keywords: residential satisfaction, home quarantine, living environment quality, psychological well-being, functional introversion, visual-auditory extroversion, Isfahan

* Corresponding Author Email: jahanbakhsh_sadegh@yahoo.com